

GEOPOLITIČKI ASPEKTI POLITIZACIJE I INSTRUMENTALIZACIJE FENOMENA HIBRIDNOG RATOVANJA U KONTEKSTU UKRAJINSKOG SUKOBA

Miodrag Komarčević¹, Cvijetin Živanović², Zorica Vozarević³, Dejan Logarušić⁴

Apstrakt

Od početka „ukrajinskog sukoba“, počev od pripajanja Krima 2014. godine, pa sve do početka specijalne vojne operacije ruskih snaga u istočnoj Ukrajini, postojeći koncept hibridnog ratovanja-razrađen tokom proteklih petnaest godina, doveden je u pitanje i trenutno je izložen brojnim kritikama i izložen je zahtevima njegove rekonceptualizacije. Uprkos velikim očekivanjima, pre svega na Zapadu, posebno u segmentu gde on pokušava objasniti ruski način hibridnog ratovanja, nalazi se u potpunom kontrastu sa događajima „na terenu“. Novija istraživanja i analize zapadnog koncepta o ruskom hibridnom ratovanju, pored evidentne opsesnutosti, brojnih zabluda, nedorečenosti i nedopustivo površne strateške analize Zapada o ruskoj vojno-teorijskoj misli, sposobnostima prilagođavanja, upotrebe hibridnih sredstava i tehnika ispod samog praga konvencionalnog rata („siva zona“), jasno dokazuju da koncept hibridnog ratovanja kako je koncipiran na Zapadu, nije izdržao „probu vremena“ i da pod snažnim pristiskom političke i geostrateške kompleksnosti, rapidno generiše brojne probleme i izazove što u sinergiji iziskuje nove refleksivno-konceptualne zahvate. Kao refleksija takvog razumevanja hibridnog rata na Zapadu, stvorena je konvergentna predrasuda da ruska strana razvija i primenjuje strategiju hibridnog ratovanja na teritoriji Ukrajine i šire, što predstavlja svojevrsni semantički paradoks. Analogno tome, sve su izraženiji nastupi brojnih nezavisnih naučnih institucija i istraživača i stratega o hibridnom ratu u Rusiji koji zajedno promovišu tezu da upravo Zapad već duže vreme vodi totalni hibridni rat protiv Rusije i da su svi ti naponi Zapada izraz otvorene politizacije i instrumentalizacije koncepta hibridnog ratovanja.

Ključne riječi: Hibridni rat, ukrajinski sukob, Zapad, Rusija, rat.

Uvod

Hibridni rat kao novi koncept ratovanja od 2007. godine postepeno ulazi u zvanični politički diskurs, ali i vojno stratešku leksiku (Wither, 2016). Međutim, nakon Ruske hibridne operacije na Krimu, a kasnije i na istoku Ukrajine 2014. godine, koncept

¹ Miodrag Komarčević, dr, Fakultet organizacionih studija EDUKA, Beograd, Republika Srbija, E-mail: miodrag.komarcevic@foseduka.edu.rs

² Cvijetin Živanović, dr, Fakultet organizacionih studija EDUKA, Beograd, Republika Srbija, E-mail: cvijetin.zivanovic@foseduka.edu.rs

³ Zorica Vozarević, mr, Certified International Software Quality Institute ISTQB, Beograd, Republika Srbija, E-mail: zokag@hotmail.com

⁴ Dejan Logarušić, dr, vanredni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Geri Karolja 1, 21107 Novi Sad, Vojvodina, Srbija, E-mail: dejan.logarusic@pravni-fakultet.info

hibridnog ratovanja sve više postaje predmet interesovanja kreatora politike, medija i think tanks - odnosno stručne i profesionalne javnosti. Za relativno kratko vreme uz široku medijsku i političku podršku, najpre Sjedinjenih Američkih Država (u daljem tekstu: SAD), članica Evropske unije (u daljem tekstu: EU), Organizacija Severnoatlantskog sporazuma (u daljem tekstu: NATO) i dr. dakle vodećih država Zapada i njihovih vojnih saveza, navedene aktivnosti su označene kao veoma uspešne operacije ostvarivanja političkih ciljeva ruske strane, koristeći pritom širok arsenal nevojnih sredstava i minimalno angažovanje tvrde - vojne sile (Bettina, 2016.). Predstavnici Pentagona na ilustrativan način su predstavili do tada prvi put izvedenu operaciju: „Rusija je angažovala i koncentrisala, diplomatske, informativne, vojne i ekonomske potencijale da bi realizovala ono što eksperti nazivaju „nepravolinijskim operacijama“ ili u ruskom vojno-stručnom vokabularu „nelinearnom ili beskontaktnom“ ratu“ (Gould, 2014). Pritom, kako ističe Načelnik Združenog štaba američke vojske, general Rejmond Odierno, „Rusija je izvela Krimsku operaciju ne prelazeći granicu posle koje bi bio neizbežan odgovor sa strane NATO-a, i istovremeno je iskoristila mogućnost sajber prostora i društvenih mreža da bi vršila uticaj u zemlji i svetu i obezbedila fasadu za svoje operacije i aktivnosti u sivoj zoni“. Prema navodima generala Odijerna, iznenađenje za američke stratege je još veće ako se ima u vidu da se upravo u tom vremenskom intervalu pojavila u izdanju Tradoc-a (Komanda za obuku i doktrinu kopnene vojske SAD), novi operativni koncept „Pobeda u kompleksnom svetu“ u kome su američki vojni stručnjaci razradili koncept upotrebe vojnih efektivna u više domena i u uslovima sveta koji se stalno menja. Reagujući na tu izjavu bivši načelnik kopnenih snaga Rusije, general-pukovnik Jurij Bakarjev, ocenio je da novi američki koncept predstavlja korekciju doktrine beskontaktnog ratovanja i da su američki vojni stratezi shvatili značaj postkonfliktnog regulisanja i složenost hibridnih ratova, kao i njihove široke mogućnosti primene na različite protivnike bez prelaska granice konvencionalnog praga, a to znači bez otvorene eskalacije i sukoba širih razmera (Gould, 2014).

Pojedini zapadni analitičari ističu da je tadašnja „opsjednutost“ i fasciniranost ruskim hibridnim ratovanjem, više povezana sa politikom nego sa konceptualnom novošću i vojno-strateškom kreativnošću (Fridman, 2018). Fenomen hibridni rat/ratovanja u smislu njegovog nastanka i razvoja, konceptualnog i doktrinarnog formiranja, prvenstveno je produkt američkih vojno-strateških analitičara.

Kasnije ovaj fenomen počinje da zaokuplja najpre vojne eksperte, a zatim i širu akademsku zajednicu u Rusiji. Akademske debate na zapadu u vezi sa primenom, dometom i opsegom hibridnog ratovanja, kao novog istraživačkog klastera, uglavnom su vođene u kontekstu geopolitičkih napetosti povezanih sa Ukrajinskom krizom i jačanjem anti-ruskih raspoloženja zbog nastojanja Rusije da se kroz svoje spoljnopoličke aktivnosti pozicionira kao globalni akter koji više ne priznaje poredak gde su SAD globalni hegemon. Rusko razumevanje i primena hibridnih dejstava, za razliku od zapadnog, ima drugačiji sadržaj, smisao i svrhu. U ruskoj političkoj i vojno-strateškoj teoriji hibridni rat se percipira kao najšira platforma za integraciju ključnih instrumenata međudržavnog suparništva i konfrontacije ispod nivoa konvencionalnog rata što otvara širok prostor za primenu različitih političkih, ekonomskih, kulturnih, informacionih, finansijskih, energetske mere prema određenoj zemlji kao aktuelnom i potencijalnom objektu delovanja bez preteranog rizika da će to izazvati eskalaciju sukoba i konvencionalni rat. Dakle, hibridni ratovi su zapravo krovna platforma za

različite instrumente uticaja na društvo-političku i vojnu situaciju u označenom objektu uticaja, pružaju povoljnu priliku za relativno fleksibilnu i politički sigurnu kombinaciju uticaja na geoekonomske konkurente i geostrateške rivale (Suchkov, 2021)

Sa metodološkog aspekta to prvenstveno znači razmatranje, a zatim i primenu hibridnih ratova, pre svega kao organizacijske platforme, a potom – kao posebnog definisanog i formalizovanog okvira, metoda u cilju zaštite svojih nacionalnih interesa i međudržavnog suparništva i sukoba. S tim u vezi, ruski vojni analitičar Aleksandar Aleksandrovič Bartoš upozorava da slučajno ili zlonamerno određeni vojno-politički događaj tokom hibridnog rata može izbeći kontroli, što će dovesti do transformacije lokalnog sukoba u vojni sukob širih razmera sa nesagledivim implikacijama (Бартош, 2016). To samo po sebi implicira jasan stav da se hibridno ratovanje u savremenom strateškom okruženju u kome se radikalno transformišu globalni odnosi i geostrateške pozicije globalnih aktera, resetuju postojeće strateške i bezbednosne agende, situaciono prilagođava datim okolnostima. Hibridno ratovanje se sve češće „tretira kao mogući katalizator globalnog sukoba“ (Bartoš, 2016).

Polazeći od dosadašnjih iskustava i naučenih lekcija iz Ukrajinske krize proizilazi da su hibridni ratovi iznutra kontradiktorni, ali istovremeno i fluidan sistem sa najvećim stepenom kontekstualne prilagodljivosti, a to u velikoj meri predodređuje visok stepen kontekstualnosti ovog fenomena što znači mogućnost široke primene (Bartoš, 2016). Na mogućnost instrumentalizacije i politizacije pojma – koncepta hibridnog ratovanja ukazuju i brojni zapadni teoretičari poput Vladimira Rauta, (Rauta, 2020), Mikaela Vigela, (Wigell, 2018), Aleksandar Lanoška (Lanoszka, 2018), Marija Melkso (Mälksoo, 2018), Roberta Džonsona (Johnson, 2020), i drugi. U sklopu šire akademske rasprave postignut je konsenzus između kreatora politike, teoretičara i vojnih analitičara da je koncept hibridnog ratovanja u velikoj meri nejasan i fluidan, te je u velikoj meri doveden u pitanje zbog niza nedoslednosti i ugrađenih ambivalentnosti u njegov sadržaj: naglašena politička snaga ove vrste ratovanja, neodmereno insistiranje na primeni vojne komponente, nedefinisana i nerazrađena mesta i uloga naoružanih nedržavnih aktera u vojnoj dimenziji hibridnog rata, kao i nerazumevanja prirode uključenih aktera. Sve napred navedeno imperativno zahteva potrebu raspakivanja tog koncepta tj. raščlanjivanje slojeva, tipova i dimenzija hibridne aktivnosti (Rauta, 2020).

Analizirajući široku literaturu na zapadu, sam po sebi se nameće zaključak da se hibridno ratovanje različito tumači i definiše tako da je vrlo osporavan koncept, uz naglašenu konceptualnu nejasnoću, terminološku ambivalentnost, metodološku nedoslednost i nedovoljnu teorijsku utemeljenost, što daje velike mogućnosti za manipulacije u političke svrhe ili jednostavno za njegovu instrumentalizaciju prema potrebama globalnih aktera. Stoga, proizilazi da je vođenje rata u 21. veku postalo izrazito politizirano ratovanje, a to znači da je hibridni rat/ratovanje danas glavni instrument za postizanje političkih ciljeva u konfrontacijskom sudaranju i odmeravanju snaga između kolektivnog zapada sa jedne i, kako se u zapadnom žargonu nazivaju, „revizionističkih“ sila Rusije i Kine, s druge strane. Na taj način primena hibridnog ratovanja u tzv. svojoj zoni u realnoj ili virtuelnoj domeni, dodatno usložava i značajno premrežava postojeće oblike savremenog ratovanja, kako na nivou teorije, tako i prakse usred tekuće geopolitičke tranzicije moći u globalnim odnosima i politici.

Definicijske nijanse i kontrastno uokviravanje hibridnog rata

Od samog početka koncept hibridnog ratovanja i pored velike popularnosti među političkim odlučiocima, bio je i ostao osporavani koncept. Naime, usled njegove politizacije, koncept je u više navrata menjan, dopunjavan, redefinisano, tako da je u toj hiperprodukciji doveden u situaciju da postepeno gubi svoj smisao i upotrebnost vrednost. Svi pokušaji uspostavljanja konsenzusa oko definicije šta je hibridno ratovanje, njegov sadržaj, osnovni alati njegove primene, te svrha i smisao nisu do sada dali očekivane rezultate. U mnoštvu različitih definicija međusobno divergentnih i protivrečnih većina stručnjaka iz vojnih i političkih nauka ukazuje na moguće implikacije nedostatka definicijske i konceptualne jasnoće, ističući nedostatak njegovih epistemoloških okvira kao i šireg semantičkog polja (Rauta, 2020). Jedan od retkih autora koji je izvršio epistemološku analizu koncepta hibridnog ratovanja je profesor sa Ukrajinskog nacionalnog univerziteta Ilja Fedorovič Kononov (Kononov, 2018). Prema ovom autoru epistemološka analiza ima pristup na dva nivoa, prvo „otkrivanje istorijskih i strukturalnih obeležja diskursa, njegove intencionalne prirode u odnosu na društvene procese čiji je deo; drugo, određivanje sadržaja diskursa, zbog činilaca izvan njega.“ Stoga, kontekstualni narativ oko pojma i koncepta hibridnog rata/ratovanja zahteva oprezan pristup, ali i dublja analitička, teorijska razlaganja kao i dublje konceptualne rasprave. U zapadnoj akademskoj zajednici postoji prilično rezervisan, čak i oštro kritički stav brojnih autora (Renz et al., 2016), Međutim postoji ne tako mali broj istraživača koji u načelu prihvataju ovaj koncept ali uz određene prigovore (Almäng, 2019), i na kraju oni koji nastoje odvojiti zapadni koncept od ruskog hibridnog ratovanja (Galeotti, 2019.). Prema američkom vojnom stručnjaku Vladimiru Rauti „nijedan drugi koncept u semantičkom polju političkog nasilja nije doveden u pitanje, kao što je to slučaj sa hibridnim ratovanjem“ (Rauta, 2020). Uz očiglednu konceptualnu divergenciju, različite teorijske konstrukcije i metodološke ambivalencije vezane za pojam i koncept hibridnog ratovanja naveli su neke autore da s pravom zaključie da je nastupilo konceptualno rastezanje sa ozbiljnim i još nepredvidljivim implikacijama za odbrambenu, vojnu i bezbednosnu politiku Zapada (Solmaz, 2022). Osnovni razlog za takvu tvrdnju ogleda se u tome što su različiti autori, usled nadolazećih događaja i dubokih promena u geopolitičkom smislu, vremenom dodavali izvornom konceptu nove sadržaje, obeležja ili dimenzije, pri tom menjajući i sam narativ, a krajnji rezultat je velika udaljenost od prvobitne konceptualizacije američkog vojnog stručnjaka Frenka Hofmana (Hoffman, 2007).

Inače termin hibridno ratovanje prvi put je zvanično upotrebljen 1995. godine od strane Tomasa Mokajtisa (Mockaitis, 1995.) kada je u svom radu označio da je indonežanski sukob na ostrvu Borneo (Kalimantan), sa Malezijom, koji se odvijao od 1963. do 1966. u stvari bio hibridni rat (Mockaitis, 1995.). Prva ozbiljnija analiza termina hibridnog ratovanja pojavljuje se u magistarskom radu Vilijama Nemeta (Nemeth, 2002), 2002. godine koji je analizirao prvi Čečenski rat (Nemeth, 2015). Nakon toga Alan Dupon, (Dupont, 2003), Tatijana Krajanis (Carayannis, 2003), i Eren Simpson (Simpson, 2005), koristili su koncept hibridnog ratovanja prilikom kategorizacije novih oblika ratovanja koja se u to vreme nalazi između prihvaćenih ili nepravilnih formi vojnog sukobljavanja.

Međutim, u prvom formativnom razvoju koncepta hibridnog rata, koje traje od početka 2000. godine do 2014. godine, najveće zasluge za njegovu potpuniju konceptualizaciju

i izgradnju prateće teorije pripada Franku Hofmanu koji u svom, verovatno najvažnijem radu (Hoffman, 2007) ističe na osnovu analize drugog Libanskog rata između Hezbolaha i Izraela da je to tipičan primer vođenja hibridnog rata od strane nedržavnog aktera (Hoffman, 2007.) Koncept hibridnog ratovanja, prema Hofmanu, uključuje neregionalne borbe sa naprednim i sofisticiranim oružjem i državne aktere koji primenjuju netradicionalne ili neregularne taktike (Hoffman, 2007) Konceptualizacija hibridnih pretnji u njegovoj verziji dobija zamah pre svega u vojnim krugovima, posebno u Pentagonu koji već od 2010. godine u svojim zvaničnim dokumentima „Psychological Operations Process Tactics, Techniques, and Procedures“, „Quadrennial Defense Review Report“, „Hybrid Threat“, „Cyberspace and Electronic Warfare Operations“ i „Operations“ označavaju hibridnu pretnju kao „raznovrsnu i dinamičnu kombinaciju regularnih snaga, neregularnih snaga i/ili kriminalnih elemenata koji su svi ujedinjeni radi postizanja korisnih učinaka“.

Prema izveštaju Kancelarije za odgovornost vlade SAD o hibridnom ratovanju Pentagon do 2010. godine nije uveo službenu definiciju hibridnog ratovanja ni u jedan planski ili strateški dokument SAD-a. U svom obrazloženju Pentagon je naveo da je oblast hibridnog ratovanja već pokrivena kroz tri koncepta i to: iregularno ratovanje, asimetrično ratovanje i sukob punog spektra. Pentagon je ostao dosledan i u narednom periodu, tako da nijedna verzija vojne doktrine ne sadrži termin hibridni rat. Izuzetak od tog pravila predstavlja zvanični dokument „Hybrid Warfare“ (McCulloh, et al., 2013), u izdanju Zajedničkog univerziteta za specijalne operacije kao visoko obrazovane institucije u okviru Komande specijalnih operacija SAD sa sedištem u vazduhoplovnoj bazi MacDill na Floridi (McCulloh, et al., 2013).

U malom vremenskom razmaku brojni zapadni analitičari (Bond, et al., 2007) izneli su svoje viđenje hibridnog rata i tom prilikom pokušali dati alternativne definicije. U pogledu tumačenja i razmatranja hibridnog rata u zapadnim krugovima ništa se bitnije nije promenilo do 2014. godine kada je Rusija izvršila aneksiju Krima i značajnije pojačala svoje aktivnosti na istoku Ukrajine odnosno u Donjeckoj i Luganskoj oblasti. Od tog perioda zapadni pristup hibridnom ratu dramatično se menja u smislu poimanja njegove svrhe kao političkog rata. Način na koji su ruske snage izvršile pripajanje Krima bez ijednog ispaljenog metka i žrtava na obe strane u potpunosti je najpre iznenadio, a zatim i zabrinuo zapadne stratege, političke aktere i medije.

Politizacija i instrumentalizacija pojma hibridnog rata

Iako je njegova razrada počela znatno ranije, koncept i teorija hibridnog ratovanja postali su interesantni, osim vojne, i široj političkoj i medijskoj javnosti tek nakon ruske intervencije nad Krimom i istočnom Ukrajinom kada je taj termin postao iznenada politička i akademska tema od strateškog i prioritarnog značaja za nacionalnu i globalnu bezbednost. U političkom smislu, analize i komentari koncepta hibridnog ratovanja napravili su svoj eksponencijalni proboj i rast nakon aneksije Krima 2014. godine (Wither, 2026). Dok su još trajale operacije na Krimu generalni sekretar NATO-a Anders Fog Rasmussen opisao (Wither, 2026) je rusku taktiku kao „hibridno ratovanje“ koje je u sažetom obliku izneo kao „kombinaciju vojne akcije, tajnih operacija i agresivnog programa dezinformisanja“ (Wither, 2026). Od tada je koncept postao stalni diskurzivni format kako akademskih, tako i političkih rasprava, publikacija povezanih sa Rusijom

i/ili budućnošću ratovanja (Libiseller, 2023). Od tog momenta nastaje praktično politizacija i instrumentalizacija koncepta hibridnog ratovanja koji se uz veliku podršku NATO saveza, njegovih istraživačko-naučnih centara lociranih oko ruskih granica (Егорченков, et al., 2007):

- Cooperative Cyber Defence Center of Excellence (CCDCOE) osnovan 2008. u Talinu, Estonija;
- NATO Energy Security Centre of Excellence (ENSEC COE) osnovan 2012. u Vilniusu, Litvanija;
- NATO Strategic Communications Centre of Excellence (StratCom COE) osnovan 2014. u Rigi, Letonija i European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats (Hybrid CoE) osnovan 2017. u Helsinkiju, Finska (Егорченков, et al 2007.) želi prikazati u javnosti povećanu percepciju straha i ugroženosti od tzv. ruskog hibridnog rata (Егорченков, et al., 2007).

Konstantno održavanje iluzije o mogućem hibridnom ratu ili vojnom udaru sa Istoka kod Baltičkih zemalja doprinela je povećanju vojnog kontigenta NATO i postepenom raspoređivanju dodatnih elemenata vojne infrastrukture duž granica Rusije.

Ruski stručnjaci smatraju da osnivanje ovih centara ima za cilj suprotstavljanje hibridnim pretnjama i sprovođenju aktivnih operacija (Межевич et al., 2016).

Navedeni pristup izazvao je pogoršanje i zaoštavanje odnosa između Rusije i Zapada zbog tumačenja hibridnog rata i događaja, u vezi sa tim dodatno su opteretili već pogoršane odnose između Moskve, Brisela i NATO saveza. Kontekstualni narativ o ruskom hibridnom ratovanju, najpre na Krimu, a zatim i u Istočnoj Ukrajini nije iniciran u SAD-u ili Engleskoj, kao što se to očekivalo, već su taj proces započeli NATO i Baltičke zemlje. S druge strane, ruski analitičar Vladimir Carik kroz analizu hibridnog rata kao političkog diskursa (Царик, 2020) u zapadnom informacionom prostoru izvlači tri precizna zaključka: prvi, diskurs o Ruskom hibridnom ratu oblikovan je 2014. godine sa ciljem podrške Ukrajinskom narativu o Ruskoj agresiji; drugi, glavnu ulogu u pokretanju i širenju ovog diskursa imali su predstavnici nedržavnih analitičkih struktura u Baltičkim zemljama, kao i u Poljskoj, a u njegovoj formalizaciji na globalnom nivou imali su predstavnici NATO saveza; treći diskurs, spajajući konvencionalna, neregularna i informacijska sredstva ratovanja u jednu celinu direktno je doprineo etatizaciji nevojnih pretnji i militarizaciji meke moći (Царик, 2020). U kontekstu ukrajinskih događaja i široke primene instrumenata i alata iz arsenala hibridnog ratovanja od strane Rusije, najpre u baltičkim zemljama, konkretno u Litvaniji, intenzivirani su medijski, politički, a zatim i naučno-stručni napadi na Rusku Federaciju zbog aktuelnih ili potencijalnih pretnji hibridnog karaktera. Po svojim brojnim, ali istovremeno i dubinskim analizama posebno se ističe litvanski analitičar Janis Bērziņš koji u svojim radovima eksplicitno objašnjava da Rusija u Ukrajini demonstrira rat nove generacije (Bērziņš, 2014). U drugim radovima ovaj autor ističe „da je ruska kampanja protiv Ukrajine operacionalizacija dobro orkestrirane operacije asimetričnog ratovanja, korišćenjem direktnih i indirektnih, te linearnih i nelinearnih taktika, uz istovremenu primenu političkih, psiholoških i informacijskih strategija“ (Bērziņš, 2015). Istovremeno sa tim, NATO savez počinje organizovati brojne seminare, konferencije u cilju predstavljanja nove Ruske pretnje koja iziskuje protivmere. Rezultat toga je, kako to ističu zapadni

stručnjaci, etatizacija netradicionalnih pretnji i „militarizacija meke moći koja je od instrumenta međudržavnog nadmetanja postala instrument podriivanja stabilnosti neprijatelja, jednostavno rečeno – oružje“ (Dayspring, 2016),

U pozadini promene diskursa i uvođenje termina ruskog hibridnog rata, nije samo svojevrsni semantički paradoks, već nastojanje Zapada da Rusiju, u nedostatku mobilizacijskih resursa i teorijske pripreme za sprovođenje strategije hibridnog rata, za razliku od SAD-a i NATO-a, proglašava jedinom silom koja je razvila sopstvenu strategiju hibridnog rata sa projekcijom vođenja na globalnom nivou (Егорченков et al., 2025.) „otklanaju se sumnje i negativne konotacije američkih vojnih stratega, koji već dugo praktikuju i primenjuju neregularno ratovanje“ (Егорченков et al., 2025) (Arapsko proleće, Irak, Avganistan, Sirija), „kao i kombinovane mehanizme uticaja na protivnike, i drugo, kako bi iskoristili trenutnu međunarodnu situaciju u svoju korist“ (Егорченков et al., 2025) generišući trenutno geostrateško okruženje radi očuvanja ili produžetka američke geopolitičke, ekonomske, finansijske i vojne superiornosti u ključnim regijama sveta, uključujući i aktualizovanje hibridnih pretnji i njihovim imanentnim rizicima koje dolaze sa ruske strane. Sa potpuno drugačijih pozicija nastupaju zapadni analitičari i vojni stratezi, a posebno Kristofer Šivis koji ističe da „ruske hibridne strategije predstavljaju sredstvo za ostvarivanje onoga za šta Rusija veruje da su njeni nacionalni interesi i da mnoge aktivnosti SAD-a i NATO-a gleda kao na hibridne strategije usmerene protiv svojih strateških interesa“ (Christopher et al., 2017). Takođe, u zapadnim akademskim krugovima već dugo je prisutan stav da „Rusija primenjuje različite vojne taktike kako bi sprovela „hibridni rat“ kao deo svoje opšte strategije, čiji se ciljevi odnose na: ponovno stvaranje ruskog carstva (Nova Rusija), zaustavljanje sposobnosti Evropske unije da kontroliše energetske koridore, i konačno, oslabiti i podeliti Zapad“ (Hunter, et al., 2015).

U gore navedenom delu teksta prvo razdoblje traje od početka 2000. godine do aneksije Krima 2014. godine. *De facto*, drugo formativno razdoblje počinje od 2014. godine do početka 2022. godine u razvoju koncepta hibridnog rata koje na Zapadu poprima političke konotacije i dobija instrumentalni karakter. Brojni naponi zapadnih stručnjaka da razumeju ruski diskurs o karakteru rata, a posebno o hibridnom ratu, proizveli su, kako to ističe Ofer Fridman nekoliko novih kao što su „Doktrina Gerasimova“ i „Rusko hibridno ratovanje“, međutim, i pored popularnosti u početnom periodu, ti izrazi polako gube na značaju (Fridman, 2019). Tretiranje i situiranje koncepta hibridnog rata, kao novog ruskog načina i modela ratovanja prihvatili su brojni, kako evropski, tako i američki vojni teoretičari i analitičari, što je rezultiralo ogromnom naučno-stručnom produkcijom naučnih članaka, publikacija, kao i uvođenje takvih termina u vojno-doktrinarne i bezbednosne agende na Zapadu. Australija, EU i NATO napravili su „hibridni zaokret“ u svojoj odbrambenoj i bezbednosnoj politici tako što su ugradili postavke vezane za sivu zonu, hibridne pretnje i hibridno ratovanje (Rauta, 2021). Na taj način izraz hibridni rat je ugrađen u najviša vojno-odbrambena i strateška dokumenta zapadnih zemalja i saveza, a time se otvara mogućnost, ali i potreba za definisanjem hibridne politike i strategije.

U vezi sa novim narativom o hibridnom ratu, možemo izdvojiti dve grupe ili kategorije naučnika i njihovih radova. U prvu, koja je daleko brojnija, ubrajamo niz stručnjaka i teoretičara koji su prihvatili ili preferirali isti pristup da se radi o ruskom izumu koji je u

strateškom operativnom i taktičkom smislu doveden praktično do savršenstva i da kao takav predstavlja impresivnu vojno stratešku umetnost. Među teoretičare koji sa manjom ili većom rezervom podržavaju zvanični zapadni pristup o postojanju ruskog hibridnog ratovanja i da jedino Rusija vodi hibridni rat ubrajamo: Frenka Hofmana (Hoffman, 2007) Masona Klarka (Clark, 2008) Marka Geleotia, (Galeotti, 2016), Sašu Dov Bahmana i Hakana Guneriusona, (Bachmann et al., 2015), Kirla Džajlsona, (Giles, 2015), Mikaela Vajsmana, (Weissmann, (2019.), Endru Monagana, (Monaghan, 2020), Bastijana Gigeriha, (Giegerich, 2016), i dr. U drugi tabor, dakle, u one teoretičare i istraživače koji smatraju da ne postoji ruski način ratovanja, niti da je Rusija jedina zemlja koja danas vodi hibridne ratove ubrajamo: Ofera Fridmana, (Fridman, 2016.), Oskara Jonsona, (Jonsson, 2019.), Roberta Silija, (Seely, 2017), Čarlsa Bartlsa (Bartles, 2019) i dr.

Međutim postoji i treća grupacija koja ima prilično rezervisan, čak i negativan stav o postojanju ruskog hibridnog rata. S tim u vezi, Rodžer MekDermont (McDermott, (2016), smatra „da se akcije Rusije na Krimu i u Donbasu ne mogu prihvatiti kao dokaz postojanja tzv. ruskog hibridnog rata, jer to može da proizvede nesagledive posledice u savremenom poimanju ne samo ruskog načina ratovanja, već i budućnosti rata“ (McDermott, (2016). U sklopu toga posebno je kritikovao neproverene i empirijski nedokazane tvrdnje „da je Moskva razvila doktrinu i operativnu strategiju koja se naziva hibridno ratovanje ili da se njene operacije u Ukrajini mogu objasniti pozivanjem na nove odbrambene i bezbednosne sposobnosti koje se razvijaju“ (McDermott, 2016).

Drugi zapadni autori, poput Ofera Fridmana tvrde da je percepcija Zapada, kada je u pitanju ruski način razmišljanja, kao i model vođenja hibridnog rata, potpuno pogrešan, jer je po njemu očigledno da zapadni teoretičari ne razumeju rusku vojnu misiju, kao i način vođenja rata (Fridman, 2018). Ključni nalazi Fridmanove analize ogledaju se u tome „da je Zapadni koncept hibridnog ratovanja težišno usmeren na vojno-taktičke i operativne aktivnosti koordinirane unutar glavnog vojnog prostora za postizanje sinergetskih učinaka“ (Fridman, 2018). Dok „*гибридная война*“ uključuje širi kontekst, praktično sve sfere javnog života i sveukupne resurse i nacionalnu moć u celini (Fridman, 2018). Sličan stav ima i Oskar Jonson koji je nekoliko godina proveo u Rusiji proučavajući ruske zvanične političke i vojne dokumente, kao i naučnu produkciju vezanu za savremeni ili budući rat koji će Moskva voditi i, po oceni brojnih nezavisnih stručnjaka, uspeo je da pronikne u samu srž ruskog shvatanja rata, kako zamagluje granice između rata i mira, te kako formalizuje i primenjuje različite alate i instrumente hibridnog rata u skladu s konkretnom situacijom, protivnikom, postavljenim ciljem i vlastitim resursima i kapacitetima (Jonsson, 2019).

U svojim novijim radovima Robert Silij, razmatrajući novi termin poznatiji kao rusko hibridno ratovanje, kategorički smatra da Zapad ima pogrešnu percepciju u vezi sa tim i da je savremeno rusko ratovanje daleko više od samog rata, budući da predstavlja „reinvencija strateške umetnosti, gde su alati državne moći integrisani u jedinstvenu celinu“ (Seely, 2019). Suštinu napred iznetih stavova u vezi sa konceptualizacijom0 hibridnih ratova izneo je Džejms Vider naglašavajući da „definisane hibridnog ratovanja nije samo akademska vežba“ (Wither, 2019)

Za razliku od navedenih zapadnih konceptualnih pristupa, teorijskih postavki, paradigmi i sl. ruski strateški diskurs o hibridnom ratovanju, odnosno „*гибридная война*“, sa

velikim zakašnjenjem u odnosu na Zapad, etabliran je u zvaničnu rusku vojnu i političku strategiju i doktrinu. Uokviravanje hibridnog rata u Rusiji započelo je formalizovanjem vlastitog koncepta pod nazivom „nova generacija ratovanja“ (u daljem tekstu: NGW) koja je u sebe uključila koncept hibridnog rata (Suchkov, 2018). Suština postojanja i konvergencije ova „dva koncepta u ruskom profesionalnom diskursu i vojno-bezbednosnoj praksi jeste da se pojam hibridnog rata odnosi na unutrašnji vektor – kako se odbraniti od percipiranih pretnji sa Zapada, dok se s druge strane, koncept ratovanje nove generacije odnosi na vektor okrenut spolja – kako se aktivno angažovati u borbi sa stranim protivnicima“ (Suchkov, 2018). Oba koncepta („гибридная война“ i nova generacija ratovanja (NGW)), i, pored toga što imaju različite vlastite programe, ciljeve i alate za sprovođenje, imaju svoje mesto u vojno-političkoj praksi Ruske Federacije. Na evolutivne faze razvoja i konfiguraciju koncepta hibridnog ratovanja uticala su dva procesa. Prvo, široka intelektualna i naučna rasprava oko novih oblika, tehnika i sredstava ratovanja među ruskim naučnicima i praktičarima; drugo, praćenje, izučavanje i konceptualizacija zapadnih iskustava u vezi sa primenom asimetričnog i neregularnog rata u novijim sukobima koje je Zapad vodio, kao što su: Irak, Avganistan, Arapsko proleće i Sirija (Suchkov, 2018). Ruski vojni mislioci ističu da najveće zasluge za utemeljenje hibridnog rata u ruskoj verziji imaju general Mahmut Garejev, (Гареев, 2014), Igor Panarin (Панарин, 2016), Aleksandar Bartoš (Бартош, 2016) kao vojni teoretičari, a u političkom smislu posebno treba izdvojiti Aleksandra Dugina, (Дугин, 2015), Andreja Afanasijeviča Kokošina, (Кокосин, 2018), Maksima Sučkova, (Suchkov, 2018), Pavela Afanasijeviča Cigankova (Tsygankov, 2019) i dr.

Ruski politikolog Pavel Cigankov smatra da „hibridni rat uvlači u antagonizam celokupno stanovništvu i zahvata sva područja informacijskog prostora, uključujući pisane i elektronske medije, internet i sajber napade“ (Tsygankov, 2019)

Igor Panarin, uvažavajući kontinuitet ruskog vojno-strateškog razmišljanja kao i novo strateško okruženje i obnavljanja rivalstva na globalnom nivou, hibridni rat definiše kao „skup metoda vojne sile, političko-diplomatskih mera, finansijskih, ekonomskih, informacijskih, psiholoških i tehničkih pritisaka, kao i tehnologije obojenih revolucija, terorizam i ekstremizam, delovanje specijalnih službi, informacija specijalnih snaga koji nastupaju na visoko koordiniran i usklađen način“ (Панарин, 2016).

Zaključak

Hibridni rat nije više isključivo koncept, često korišćen termin, poštapalica, platforma ili format za označavanje i primenu novih oblika i sredstava ratovanja, već sve više postaje društveni, politički i vojni fenomen. Drugo, u novije vreme kako na zapadu, tako i na istoku on označava „spektar punog dejstva“ ili totalni rat u kome velike sile koncentrišu, mobilišu i na kraju angažuju sveukupne resurse i potencijale za neutralisanje, slabljenje i dezintegraciju protivnika, ne prelazeći donji prag konvencionalnog rata što bi izazvalo direktni sukob

Upotreba isključivo vojne sile u održavanju geopolitičke ravnoteže nije više najprihvatljiviji metod. Slabljenje faktora geoekonomske međuzavisnosti i postupci efikasnosti meke moći zahtevaju imperativno nove i čvršće instrumente i sredstva uticaja koja se nalaze ispod granice direktnog vojnog sukoba tj. konvencionalnog rata. U takvoj situaciji pojavljuje se koncept hibridnog rata na Zapadu, odnosno, format hibridnih

ratova u Rusiji koji omogućavaju dalju eskalaciju i konfrontaciju velikih globalnih igrača, a da pri tome ne izazovu ratni sukob. Fenomen hibridnog rata, nastao je dakle kao posledica četiri globalna procesa koja se međusobno odvijaju: hibridizacija sukoba, militarizacija međunarodnog sistema i politike, etatizacija meke moći i deformalizacije različitih hibridnih aktera koji iz različitih polaznih tačaka, interesa i pozicija ulaze u hibridni rat. Ratovanje nove generacije i „гибридная война“ koncepta zbog različitih nasleđa harmonizovana i formalizovana su u različitim formama, pa se i bazični modeli pojavljuju u nizu varijacija. Međutim, globalne, političke i teorijske razlike (između Zapada i Rusije) rezultirale su, ipak, drugačijim analitičkim okvirima i jasnim konceptualnim razlikama. Budući da su oba pristupa u ključnim aspektima politički i ideološki semantizovani, praktične implikacije su im drugačije, a zajednički im je samo naziv. Istraživački nalazi takođe potvrđuju, a to je i bila suština opšte hipoteze da je hibridni rat i na Zapadu i u Rusiji postao izuzetno važno sredstvo spoljne politike imajući u vidu da upravo hibridne tehnologije bazirane na širokom rasponu instrumenata meke moći doprinose, a u određenim situacijama i u potpunosti osiguravaju ostvarenje spoljnopolitičkih ciljeva. Privlačnost i masovna primena hibridnih tehnologija, taktika i instrumenata, u poređenju sa upotrebom konvencionalne (vojne) sile, drastično smanjuje rizik od eskalacije uz daleko manji utrošak resursa (vojni, finansijski, tehnološki i sl.). Pored toga, prednost primene hibridnih tehnologija i taktika, kao sredstva spoljne politike Rusije ogleda se i u tome što je veoma teško dokazati te aktivnosti budući da se one najvećim delom preuzimaju tajno, prekriveno, ili kao operacije pod belom zastavom koje najčešće prolaze ispod „radara“ detekcije. Za relativno kratko vreme „hibridni rat“ je prošao put, evolutivni razvoj od obične analitičke kategorije/alata do nesporne političke konstantne i stabilnog elementa Zapadnog političkog prostora ili kriterijuma za njegovo semantičko struktuiranje.

Literatura

1. Alan, D. (2003). „Transformation or Stagnation? Rethinking Australia's Defence“, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 57, No.1, p. 55-76
2. Alexander, L. (2016.). „Russian hybrid warfare and extended deterrence in Eastern Europe“, *International Affairs*, Vol. 92, No. 1, p. 175–195
3. Andrew Monaghan, *The “war” in Russia’s “hybrid warfare*, op. cit. pp. 65–74
4. Bastian, G. (2016). „Hybrid Warfare and the Changing Character of Conflict“, *Connections*, Vol. 15, No. 2, p. 65–72
5. Bettina, R.(2016). „Russia and „hybrid warfare““, *Contemporary Politics*, Vol. 22, No. 3,p. 283-300
6. Bettina R., Hannah S. (2016). „After Hybrid Warfare, What Next? Understanding and Responding to Contemporary Russia“, *Prime Minister’s Office*, Vol. 44, p. 37 (Više o tome: Russell Glenn, *Thoughts on hybrid Conflict*, Small Wars Journal, Virginia, 2009. Dostupno preko: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict>, (Pristupljeno: 02.06.2023); Samuel Charap, „The ghosts of hybrid war“, *Survival*, Vol. 57, No. 6, 2015. pp. 51–58, doi: 10.1080/00396338.2015.1116147; Damien Van Puyvelde, *Hybrid War - Does it Even Exist?*, NATO Review, Brussels, 2015. Dostupno preko: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2015/05/07/hybrid-war-does-it-even->

- exist/index.html, (Pristupljeno: 02.06.2023); Michael Kofman, Matthew Rojansky, „A Closer Look at Russia’s “Hybrid War”“, *Kennan Cable*, No. 7, 2015. p. 8; Javier Jordán, *A Catch-all Concept*, Dostupno na: <https://global-strategy.org/hybrid-warfare-a-catch-all-concept>, (Pristupljeno: 02.07.2023); Murat Caliskan, Paul Alexander Cramers, „What Do You Mean by „Hybrid Warfare“? A Content Analysis on the Media Coverage of Hybrid Warfare Concept“, *Horizons Insights*, Vol. 4, 2018. pp. 23-35, doi: 10.31175/hi.2018.04)
7. Charles, K. B. *Getting Gerasimov right*, op. cit. pp. 30-38
 8. Chiara, L.(2023.). „‘Hybrid warfare’ as an academic fashion“, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 46, No. 4,p. 858-880, doi: 10.1080/01402390.2023.2177987
 9. Christopher, S. C. (2017). *Understanding Russian “Hybrid Warfare”. And What Can Be Done About it*, RAND Corporation, Santa Monica, California, Dostupno na: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT468.html>, (Pristupljeno: 01.09.2023), p. 10
 10. Cyberspace and Electronic Warfare Operations, (2017). *Department of the Army*, FM 3-12, Washington, D.C. p. 161
 11. Erin, S. (2005). „Thinking about Modern Conflict: Hybrid Wars, Strategy, and War Aims, Paper presented to the Annual Meeting of the Midwest Political Science Association“, *Annual Meeting of the Midwest Political Science Association*, Chicago, p. 7-11
 12. Eve, Hunter., Piret, P.(2015). „The Challenges of Hybrid Warfare“, *International Centre for Defence and Security*, Tallinn p. 3
 13. Frank, G. H. *Conflict in the 21st Century: the Rise of Hybrid Wars*, op. cit. p. 72
 14. Hybrid Threat, (2010), *Department of the Army*, TC 7-100, Washington, D.C. p. 74
 15. Hybrid Warfare, (2010), *U.S. Government Accountability Office*, GAO-10-1036R, Washington, D.C. p. 26
 16. James, K. W. (2016). „Making Sens of Hybrid Warfare“, *Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes*, Vol. 15, No. 2, p. 74
 17. James, K. W. *Making Sens of Hybrid Warfare*, op. cit. p. 73
 18. Jan, A. (2019). „War, vagueness and hybrid war“, *Defence Studies*, Vol. 19, No. 2, p. 189–204 (Više o tome: Maria Mälksoo, *Countering hybrid warfare as ontological security management: the emerging practices of the EU and NATO*, op. cit. pp. 374–392; Andreas Jacobs, Guillaume Lasconjarias, „NATO’s hybrid flanks. Handling unconventional warfare in the South and the East“, *NATO Research Paper*, No. 112, 2015. p. 12; Josef Schroefl, Stuart J. Kaufman, „Hybrid actors, tactical variety: rethinking asymmetric and hybrid war“, *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 37, No. 10, 2014. pp. 862–880)
 19. Jānis, B. (2014). "Russia’s new generation warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy." *Policy Paper*, No. 2, p. 2004
 20. Jānis, B. (2015). *The Evolution of the Concept of Russian New Generation Warfare: Implications for European Security*, Finnish National Defence University, Helsinki,

- Dostupno na: <https://www.doria.fi/handle/10024/117647>, (Pristupljeno: 01.09.2023.), p. 2
21. Joe, G. (2014). *New US Army Concept Highlights Innovation, Multi-Agency Strategy*, Defense News, Washington D.C. Dostupno na: www.defensenews.com/article/20141012/DEFREG02/310120016/New-US-Army-Concept-Highlights-Innovation-Multi-Agency-Strategy, (Pristupljeno: 05.02.2023) p. 8
 22. Keir, G. (2015). *Russia's Hybrid Warfare: A Success in Propaganda*, Federal Academy for Security Policy, p. 5
 23. Maria, M. (2018). „Countering hybrid warfare as ontological security management: the emerging practices of the EU and NATO“, *European Security*, Vol. 27, No. 3, p. 374-392
 24. Mark Galeotti, (2016). *Hybrid War or Gibrinaya Voyna? Getting Russia's non-linear military challenge right*, Lulu Press, Morrisville, p. 100
 25. Mark Galeotti, (2017). *Russian political war: moving beyond the hybrid*, Routledge, London, 2019. p. 136 (Više o tome: Offer Fridman, „Hybrid warfare or Gibrinaya Voyna?“, *The RUSI Journal*, Vol. 162, No. 1, p. 42–49; Charles K. Bartles, „Getting Gerasimov right“, *Military Review*, Vol. 96, 2016. pp. 30–38; Andrew Monaghan, „The “war” in Russia’s “hybrid warfare““, *Parameters*, Vol. 45, No. 4, 2015. pp. 65–74; Timothy Thomas, „The evolution of Russian military thought: Integrating hybrid, new-generation, and new-type thinking“, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 29, No. 4, 2016. pp. 554–575; Rod Thornton, „The changing nature of modern warfare. Responding to Russian information warfare“, *The RUSI Journal*, Vol. 160, No. 4, 2015. pp. 40–48)
 26. Mason Clark, *Russian Hybrid Warfare*, Institute for the Study of War, Washington, D.C. 20036, Dostupno preko: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep26547.1.pdf>, (Pristupljeno: 05.07.2023), pp. 1-33
 27. Maxim Suchkov, (2021). „Whose hybrid warfare? How „the hybrid warfare“ concept shapes Russian discourse, military, and political practice“, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 32, No. 3, p. 415-440, doi: 10.1080/09592318.2021.1887434 (Više o tome: Дмiтрий Генна́диевич Евстафьев, „Гибридные войны как инструментарий геэкономической трансформации современного мира“, *Вестник Московского государственного областного университета*, No. 3, 2021. pp. 54-71, doi: 10.18384/2224-0209-2021-3-1079; Pavel Afanasjevič Tsygankov, „“Hybrid war”: political discourse and the international practice“, *Moscow State University Bulletin*, Series 18, No. 4, 2015. pp. 253-258; Дмитрий Александрович Егорченков, Данюк Никита Сергеевич, „Теоретико-идеологические подходы к исследованию феномена «Гибридных войн» и «Гибридных угроз»: Взгляд из России“, *Политологические науки*, No. 1, 2018. pp. 26-48; Katri Pynnöniemi, Minna Jokela, „Perceptions of hybrid war in Russia: means, targets and objectives identified in the Russian debate“, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 33, No. 6, 2020. pp. 828-845, doi: 10.1080/09557571.2020.1787949)
 28. Maxim Suchkov, *Whose hybrid warfare? How „the hybrid warfare“ concept shapes Russian discourse, military, and political practice*, op. cit. p. 416

29. Michael Bond, *Hybrid War: A New Paradigm for Stability Operations in Failing States*, U.S. Army War College, Pennsylvania, Dostupno preko: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA468398.pdf> (Pristupljeno: 02.07.2023), p. 25 (Više o tome: John J. McCuen, „Hybrid Wars“, *Military Review*, Vol. 88, No. 2, 2008. pp. 107-113; David A. Burbridge, *Employing U.S. Information Operations Against Hybrid Warfare Threats*, U.S. Army War College, Pennsylvania, Dostupno preko: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA589058.pdf> (Pristupljeno: 02.07.2023), p. 68)
30. Mikael Weissmann, (2019). „Hybrid warfare and hybrid threats today and tomorrow: towards an analytical framework“, *Journal on Baltic Security*, Vol. 5, No. 1, p. 17-26
31. Mikael Wigell, (2018). „Hybrid interference as a wedge strategy: a theory of external interference in liberal democracy“, *International Affairs*, Vol. 95, No. 2, p. 255–275
32. Ofer Fridman, (2016). „Hybrid war of notions“, *MGIMO Review of International Relations*, Vol. 5, No. 50, p. 79–85
33. Ofer Fridman, (2019). „On the ‘Gerasimov Doctrine’: Why the West Fails to Beat Russia to the Punch.” *PRISM*, Vol. 8, No. 2, p. 100
34. Offer Fridman, (2018). *Russian ‘hybrid warfare’: resurgence and politicization*, Oxford University Press, Oxford, p. 288
35. Operations, *Department of the Army*, FM 3-0, Washington, D.C. 2017. p. 277
36. Oscar Jonsson, (2019). *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines between War and Peace*, Georgetown University Press, Washington, D.C. p. 200
37. Oscar Jonsson, *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines between War and Peace*, op. cit. p. 200
38. Psychological Operations Process Tactics, Techniques, and Procedures“, *Department of the Army*, FM 3-05.301, Washington, D.C. 2007. p. 439
39. Quadrennial Defense Review Report, (2010). *Pentagon*, Washington, D.C. p. 104
40. Robert Johnson, (2018). „Hybrid war and its countermeasures: A critique of the literature“, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 29, No. 1, 2020. pp. 141-163
41. Robert Seely, (2017). „Defining Contemporary Russian Warfare“, *The RUSI Journal*, Vol. 162, No. 1, p. 50-59, doi: 10.1080/03071847.2017.1301634
42. Robert Seely, *Defining Contemporary Russian Warfare*, op. cit. p. 50
43. Roger N. McDermott, (2016). „Does Russia Have a Gerasimov Doctrine?“, *Parameters*, Vol. 46, No. 1, p. 97-105, doi: 10.55540/0031-1723.2827
44. Sascha Dov Bachmann, Hakan Gunneriusson, (2015). „Russia's hybrid warfare in the east: the integral nature of the information sphere“, *Georgetown Journal of International Affairs*, Vol. 16, p. 198-211
45. Scott M. Dayspring, „Countering Russian Hybrid Warfare: Acknowledging the Character of Modern Conflict“, in: Frank Steder and Leo Blanken (eds.), *Special Issue Countering Hybrid Warfare: the Best Uses of SOF in a Pre-Article V Scenario*, CTX, Vol. 6, No. 4, 2016. p. 20

46. Tarik Solmaz, (2022.), „‘Hybrid warfare’: A dramatic example of conceptual stretching“, *National security and the future*, Vol. 23, No. 1, p. 89-102, doi: 10.37458/nstf.23.1.5
47. Tatiana Carayannis, (2003.), „The Complex Wars of the Congo: Towards a New Analytic Approach“, *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 38, No. 2–3, p. 232–255
48. Thomas R. Mockaitis, (1995). *British Counterinsurgency in the Post-Imperial Era*, Manchester University Press, Manchester, p. 16
49. Timothy McCulloh, Richard Johnson, (2013). „Hybrid Warfare“, *Joint Special Operations University*, MacDill Air Force Base, JSOU Report 13-4, p. 137
50. Vladimir Rauta, (2017). *Towards a typology of non-state actors in ‘hybrid warfare’: proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces*, op. cit. pp. 868-887 (Više o tome: Дмитрий Александрович Егорченков, Данюк Никита Сергеевич, *Теоретико-идеологические подходы к исследованию феномена «Гибридных войн» и «Гибридных угроз»: Взгляд из России*, op. cit. pp. 26-48, Jan Jakub Uziębło, „United in Ambiguity? EU and NATO Approaches to Hybrid Warfare and Hybrid Threats“. *EU Diplomacy Paper*, 05/2017, Bruges p. 5.)
51. Vladimir Rauta, (2020). “Towards a typology of non-state actors in ‘hybrid warfare’: proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces”, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 33, No. 6, p. 868-887, doi: 10.1080/09557571.2019.1656600
52. Vladimir Rauta, Sean Monaghan, (2021). „Global Britain in the grey zone: Between stagecraft and statecraft“, *Contemporary Security Policy*, Vol. 42, No. 4, p. 476, doi: 10.1080/13523260.2021.1980984
53. Vladimir Rauta, *Towards a typology of non-state actors in ‘hybrid warfare’: proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces*, op. cit. pp. 868-887
54. Vladimir Rauta, *Towards a typology of non-state actors in ‘hybrid warfare’: proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces*, op. cit. p. 868
55. William J. Nemeth, (2002/2015). *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*, Master’s Thesis, Naval Post Graduate School, Monterey, California, 2002. pp. 31-49 navedeno prema: Jan Joel Andersson, Thierry Tardy, „Hybrid: what’s in a name?“, 28 October 2015. p. 2
56. Александр Александрович Бартош, (2016). “Гибридная война как возможный катализатор глобального конфликта”, *Вопросы безопасности*, No. 4. 2016. pp. 41-53, doi: 10.7256/2409-7543.4.19958
57. Александр Александрович Бартош, *Гибридная война как возможный катализатор глобального конфликта*, op. cit. pp. 41-53
58. Александр Дугин, (2015). *Русская война*, ООО «ТД Алгоритм», Москва, 2015. p. 260
59. Владимир Царик, (2020). „Конструирование «гибридной войны» в западном информационном пространстве: основные стадии и субъекты“, *Политология. История. Международные отношения*, No. 3, p. 20, doi: 10.28995/2073-6339-2020-3-20-34

60. Дмитрий Александрович Егорченков, Данюк Никита Сергеевич, *Теоретико-идеологические подходы к исследованию феномена «Гибридных войн» и «Гибридных угроз»: Взгляд из России*, *op. cit.* p. 40
61. Дмитрий Александрович Егорченков, Данюк Никита Сергеевич, *Теоретико-идеологические подходы к исследованию феномена «Гибридных войн» и «Гибридных угроз»: Взгляд из России*, *op. cit.* p. 30
62. Игорь Николаевич Панарин, (2016). „Гладиаторы гибридной войны“, *Экономические стратегии*, 16.02.2016. pp. 60-65
63. Илья Федорович Кононов, (2017). „Эпистемология концепта «гибридная война»“, *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, Том 20, No. 10, p. 80, doi:10.15421/171713
64. Махмут Гареев, (2014). “Великая победа и события на Украине”, *Вестник Академии военных наук*, 20.08.2014. pp. 4-10
65. Николай Маратович Межевич, Юрий Михайлович Зверев, (2016). „Военно-политическое противостояние в восточной части Балтийского моря: основные события и тенденции“, у Игорь Сергеевич Иванов (ур.) *Россия и Прибалтика: сценарии безопасности в условиях политической напряженности*, Российский совет по международным делам, No. 35, Москва, p. 8

GEOPOLITICAL ASPECTS OF POLITICS AND INSTRUMENTALIZATION OF THE PHENOMENON OF HYBRID WARFARE IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN CONFLICT

Miodrag Komarčević¹, Cvijetin Živanović², Zorica Vozarević³, Dejan Logarušić⁴

Abstract

From the beginning of the "Ukrainian conflict", starting with the annexation of Crimea (2014) until the beginning of the special military operation of the Russian forces in Eastern Ukraine, the existing concept of hybrid warfare - developed during the past fifteen years - has been questioned and is currently exposed to numerous criticisms and is exposed to the demands of its reconceptualization. Despite high expectations, especially in the West, particularly in the segment where it tries to explain the Russian way of hybrid warfare, it is in a complete contrast with the events "on the ground". Recent research and analysis of the Western concept of Russian hybrid warfare, in addition to the evident obsession, numerous misconceptions, vagueness and unacceptably superficial strategic analysis of the West about the Russian military-theoretical thought, capacities to adapt and use of hybrid means and techniques below the very threshold of conventional war ("grey zone"), clearly prove that the concept of hybrid warfare, as conceived in the West, has not survived the "test of time" and that under the strong pressure of political and geostrategic complexity, it rapidly generates numerous problems and challenges, which in synergy require new reflexive-conceptual measures. As a reflection of such understanding of hybrid war in the West, a convergent prejudice was created that the Russian side is developing and implementing a strategy of hybrid warfare on the territory of Ukraine and beyond, which represents a kind of semantic paradox. Analogously, the performances of numerous independent scientific institutions and researchers and strategists on the hybrid war in Russia are becoming more and more expressed, who jointly promote the thesis that the West has been waging a total hybrid war against Russia for a long time and that all these efforts of the West are an expression of open politicization and instrumentalization of the concept of hybrid warfare.

Key words: Hybrid war, Ukrainian conflict, West, Russia, war.

¹ Miodrag Komarčević, PhD, Faculty of Organizational Studies EDUKA, Belgrade, Republic of Serbia, E-mail: miodrag.komarcevic@foseduka.edu.rs

² Cvijetin Živanović, PhD, Faculty of Organizational Studies EDUKA, Belgrade, Republic of Serbia, E-mail: cvijetin.zivanovic@foseduka.edu.rs

³ Zorica Vozarević, MA, Certified International Software Quality Institute ISTQB, Belgrade, Republic of Serbia, E-mail: zokag@hotmail.com

⁴ Dejan Logarušić, PhD., Associate professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Geri Karolja 1, 21107 Novi Sad, Vojvodina, Republic of Serbia, E-mail: dejan.logarusic@pravni-fakultet.info